

IN MEMORIAM

LALLA GROSS

3. III 1912 – 4. II 2008

Lalla Gross 1930. aastate lõpus.

Veebruarikuu jättis meid ilma inimesest, keda võib pidada klassikalise kultuuri ja vaimsuse kandjaks ja edasiandjaks rohkem kui 40 aasta jooksul. Lalla Gross suri veidi enne oma 96. sünnipäeva. Oma pika elu jooksul jäi ta vaikselt, aga järjepidevalt ja kindlalt nende väärtuste hoidjaks, mis ajas ei kao, vaid on püsinud ja püsivad *et nunc et in saecula saeculorum*.

Lalla Gross õpetas ladina keelt Tartu Ülikoolis alates sõjajärgsetest neljakümne aastate kuni kaheksakümne aastate keskepaigani. Võib liialdamata öelda, et tema selget ja leebelt nõudlikku häält on auditooriumides kuulnud tuhanded üliõpilased: tulevased filoloogid, meedikud, farmatseudid, ajaloolased. Veel praegugi võib kohata ülikoolis neid, keda Lalla on

õpetanud, ja neid leidub mitte ainult õppejõudude, vaid isegi vanemate õpurite seas. Lalla Grossi elu on näide sellest, kuidas andekas maadruk omandas raskustest hoolimata kõrghariduse ja töötas oma erialal kogu edasise elu.

Lalla Gross oli pärit Valgamaalt vaesest taluperest (tal oli 3 venda ja 4 õde). Ta õppis Valga gümnaasiumis,¹ kust läks 1931. aastal õppima Tartu Ülikooli saksa filoloogiat ning lisaks ladina ja kreeka keelt. Sissetuleku hankimiseks pidi ta andma eratunde ning suvel maal põllutööd tegema. Ta lõpetas ülikooli 1939. aastal ja läbis samas ka vanade keelte õpetamise didaktilis-metoodilise seminari. Seejärel töötas ta 1939–1944 ladina keele õpetajana Pärnu ning Tartu gümnaasiumides. 1941. ja 1944. aastal oli ta kantselei-ametnikuna Tartu omakaitse teenistuses. 1944. aastal asus Lalla Gross vanemõpetajana tööle Tartu ülikoolis, kus töötas väikese vaheajaga (1960–1963) kuni pensionieani. 1979. aastal jäi ta pensionile, kuid jätkas õppeülesannete täitjana ladina keele õpetamist 1985. aastani.

¹ Andmed Lalla Grossi elukäigu kohta pärinevad tema oma käega kirjutatud koduarhiivi käsikirjaliste materjalide hulgast. Tema lühielulugu on avaldatud ka teoses „Tartu Riikliku Ülikooli õppe-teaduskoosseisu bibliograafianimestik 1944–1980” (Tallinn: Valgus, 1987). Sünnikuupäeva suhtes on lahknevus 3. ja 4. märtsi vahel. Lalla Grossi endaga pole mul sellest juttu olnud. Ülikooli dokumentides ning oma eluloos on ta ise märkinud sünnipäevaks 3. märtsi (sama kuupäev on ka Valga politseikomissari poolt 1939. aastal välja antud isikutunnistusel).

Lalla kandis endas kindlaid eetilisi väärtusi. Ta ei suutnud uskuda, kui nägi nende rikkumist (näiteks spikerdamist). Õppimine ja õpetamine oli tema jaoks üllas töö. Hiljem, juba pensionil olles rääkis ta ikka, kui innukalt õpiti klassikalisi keeli enne sõda, kui tema ülikoolis käis, ja ka sõja-aastatel, kui klassikaline filoloogia püsis esialgu veel erialana ülikooli õppeplaanis. Sama eeldas ta kõigilt hilisema aja tudengitelt, kes aga tegelikkuses kahjuks tihti hoopis teistmoodi asjasse suhtusid. Viiekümnnendatest aastatest rääkis ta leebe ironiaga. Kuna klassikalise filoloogia õppejõudude seas tegi sõda põhjaliku hävitustöö ja enamik neist hukkus, siis toodi Tartusse ladina keelt õpetama „ideoloogiliselt kindlaid” õpetajaid Venemaalt, kelle juures parteiline puhtus oli ainus tugev külg ja kes ladina keelt (ja kohati isegi ladina alfa-beeti) korralikult ei tundnud. Õnneks ei kestnud see aeg pikalt, kuid jättis siiski oma jälje.

Klassikalise filoloogia erialale lõpetati vastuvõtt 1952. aastal ja eriala suleti Tartu ülikoolis 1954. aastal. Ladina keel jäi üldainena püsima ja Lalla Gross hoidma tõelist klassikalise hariduse vaimu. Tema eriliseks armastuseks oli esmajoones kreeka keel, mida ametlikes õppeplaanides tol ajal polnud. Aeg-ajalt kogunes huviliste ring, kes tahtis lisaks tavapärasele õppele oma erialal süveneda klassikalistesse keeltesse. Nendega töötasid Lalla ja tema kolleegid-klassikud (Richard Kleis ja Ülo Torpats) lisaks oma igapäevasele õpetajatööle. Nii loeti Lallaga õhtuti kreeka autoreid: Homerost, Platonit, Sophoklest, Herodotost ja teisi – mis kõik pani unustama nõukogudeaegse ülikooli jäikuse ja võimaldas mõttes minna hoopis teise aega ja ruumi, antiikkultuuri juurde. Lalla juures käisid fakultatiivtundides eesti, inglise ja saksa filoloogia ning ajaloo üliõpilased. Vajalike sõnastike puudumise tõttu

kirjutas Lalla ise oma ilusa kalligraafilise käekirjaga tekstide juurde sõnaloendid, et hõlpsamini loetut jälgida saaks. Niisugune missioonitunne ja pühendumus aitasid säilitada huvi antiikaja vastu ja klassikaliste keelte oskust siis, kui ametlikud õppeplaanid seda ei tunnustanud. Lalla käekirja meenutatakse tihti imetlusega, eriti kui loen viimase aja, n-ö arvutipõlvkonna üliõpilaste kontrolltöid, milles peituvad tarkuseterad jäävad nii mõnigi kord tabamata kohutava ja kaoatilise käekirja tõttu.

Lalla Gross oli kõige paremas mõttes eesti aja inimene. Tema riigimehe-ideaaliks oli Jaan Tõnisson kui õige eesti vaimsuse kandja. Tihti meenutas Lalla omavahelistes vestlustes sõja ajal hävitatud Tartu Kivisilla ilu. Lallaga rääkides oli tunda seda algupärast Tartu vaimu, mis praegu muidu kipub tabamatuks jääma. Mäletan, kuidas ta elas üle ülikooli peahoone põlemist 1965. aasta talve hakul. Suutmata uskuda, et midagi nii koletut üldse võis juhtuda, võttis ta endale mälestuseks tuhka mahapõlenud aula põrandalt. Meie kõigi jaoks, kes me siis Lallaga ladina keelt õppisime, omandasid uue tähenduse Horatiuse sõnad: *pulvis et umbra sumus* ('oleme tuhk ja vari'). Siiaamaani on kõrvus Lalla hääl, kui ta neid sõnu luges ülikooli botaanikaia auditooriumis, kuhu loengud peahoone hävimise järel olid üle viidud.

Lalla Grossi elu sisuks oli üliõpilastele teadmiste andmine ladina ja kreeka keelest. Ta koostas ladina keele õpikuid filoloogidele ja meedikutele, ladina keele lugemiku, mida kasutas terve põlvkond filolooge. Ka koostas ta kommentaare ja sõnastiku Titus Liviuse teosele „Ab urbe condita. Liber XXI” (1949) ja oli ladina-eesti sõnaraamatu kaasautor (1986).

Peale intellektuaalse teadmise oli temas aga ka seda hingestatust, mida kõigil õpetajatel alati ei ole. Lalla lem-

mikpaigaks ülikoolis oli Klassikaliste Muinasteaduste Muuseum, kus ta ise oli õppinud ja kuulsaid saksa professoreid kuulanud. Seal, antiikkujude keskel, kreeka eepose või tragöödia lugemist võivad ka mitmed toleaeagsed üliõpilased pidada oma õpingute meeldivaimaks osaks.

Lalla Gross nägi ära ka klassikalise filoloogia taasavamise Tartu Ülikoolis

1990. aastal. See sai võimalikuks suuresti just tänu temale, kes ta teadmisteriala vajalikkusest alati endas kandis ja seda ka üliõpilastega jagas.

Gratias agimus tibi, magistra, et te semper recordamur.

Õpilaste nimel

ANNE LILL